

Розвиток експорту аграрної продукції в Україні

Нездойминога О.Є.

кандидат економічних наук
Полтавської державної аграрної академії

У статті окреслено основні тенденції експорту аграрної продукції за 2013–2017 рр. Визначено географічну структуру експорту та в розрізі основних видів аграрної продукції. Особливу увагу приділено визначенню країн, з якими збільшився обсяг експорту аграрної продукції. Виділено основні тенденції розвитку експорту аграрної продукції в Україні.

Ключові слова: експорт, експорт аграрної продукції, географічна структура експорту аграрної продукції, зовнішня торгівля, зовнішньоторговельне сальдо.

Нездойминога Е.Е. РАЗВИТИЕ ЭКСПОРТА АГРАРНОЙ ПРОДУКЦИИ В УКРАИНЕ

В статье обозначены основные тенденции экспорта аграрной продукции в 2013–2017 гг. Определена географическая структура экспорта и в разрезе видов аграрной продукции. Особенное внимание уделено определению стран, с которыми увеличился объем экспорта аграрной продукции. Выделены основные тенденции развития экспорта аграрной продукции в Украине.

Ключевые слова: экспорт, экспорт аграрной продукции, географическая структура экспорта аграрной продукции, внешняя торговля, внешнее торговое сальдо.

Nezdoimynoga E.E. DEVELOPMENT OF EXPORT OF AGRICULTURAL PRODUCTION IN UKRAINE

The article describes the main trends in the export of agricultural products in 2013–2017. The geographical structure of exports is also determined in terms of types of agricultural products. Particular attention is paid to identifying countries with which the volume of exports of agricultural products has increased. The main tendencies of development of export of agricultural products in Ukraine are seen.

Keywords: export, export of agrarian products, geographic structure of export of agrarian products, foreign trade, foreign trade balance.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку економіки України особливо актуальним постає питання трансформації зовнішньої торгівлі, що пов'язано передусім з інтеграцією до ЄС. Поряд із цим необхідно відзначити, що однією з головних причин, що спонукали Україну до пошуку ринків збуту, альтернативних російському, стали введені в другій половині 2013 р. нею превентивні обмеження на імпорт українських товарів. Водночас нинішня ситуація, що пов'язана з воєнним конфліктом на Донбасі та анексією Криму, унеможлиблює українсько-російське співробітництво.

Наявна ситуація вплинула на всю економіку України, у тому числі й на зовнішньоекономічні відносини у сфері торгівлі. Скорочення загального експорту з Донецької області більш як на 60% та з Луганської області більш як на 92% завдало не тільки збитків економіці України, а й спричинило суттєву зміну структури експорту. Зважаючи на те, що Україна є аграрною країною і має досить високий аграрно-виробничий потенціал, у структурі експорту вагому частку зайнята саме аграрна продукція. Так, тільки

за 2015 р. 11 областей України аграрної спеціалізації змогли збільшити експорт своїх товарів з 1,1% до 26,1% [2]. Вивчення основних тенденцій у сучасному розвитку експорту аграрної продукції й визначило актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільше питаннями формування ефективної структури експорту та у цілому зовнішньої торгівлі в Україні займається Міністерство аграрної політики та продовольства. Поряд із цим існує низка державних структур, які дбають про забезпечення продовольчої безпеки, що є актуальним питанням сьогодення, пов'язаним зі здійсненням експортно-імпорتنих операцій.

На нашу думку, потребує особливої уваги дослідження експорту аграрної продукції з огляду на те, що Україна є державою з великим аграрним потенціалом та потенційними можливостями розвитку міжнародного співробітництва з різними країнами у сфері торгівлі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є виявлення основних тенденцій розвитку експорту аграрної продукції в Україні поряд із формуванням між-

народних фінансово-економічних відносин із країнами ЄС та США.

Виклад основного матеріалу дослідження. Український аграрний сектор із потенціалом виробництва, що значно перевищує потреби внутрішнього ринку, є ланкою, що, з одного боку, може стати локомотивом розвитку національної економіки та її ефективною інтеграції в світовий економічний простір, а з іншого – зростання доходів задіяного в аграрній економіці сільського населення, що становить понад третину всього населення країни, може дати мультиплікативний ефект у розвитку інших галузей національної економіки.

Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України спрямована на формування ефективного соціально спрямованого сектору економіки держави, здатного задовольнити потреби внутрішнього ринку та забезпечити провідні позиції на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства на основі закріплення його багатокладності, що на даному етапі розвитку вимагає пріоритету формування різних категорій господарств (селоутворюючих господарств), власники яких проживають у сільській місцевості, поєднують право на землю із працею на ній, а також – власні економічні інтереси із соціальною відповідальністю перед громадою [6].

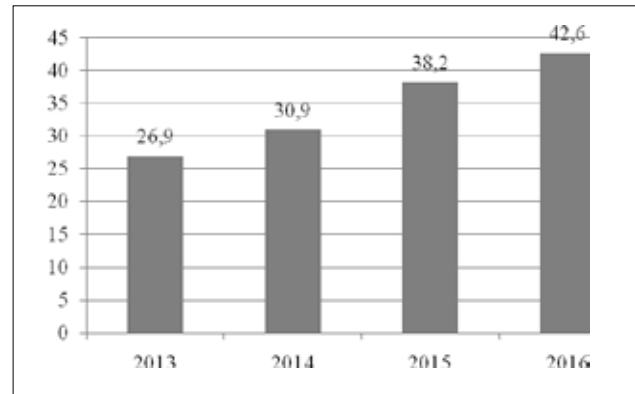
Поряд із цим важливо окреслити низку переваг, що має Україна для розвитку свого експорту:

- за рівнем запасів і видобутку мінерально-сировинних ресурсів входить до групи провідних країн континенту, виробляючи до 25% світової мінеральної сировини та продукції переробки;

- володіє понад 25% найбільш родючих чорноземів світу та має сприятливі кліматичні умови для розвитку аграрного виробництва [5].

За даними Державної служби статистики України, експорт товарів аграрної галузі в 2016 р. становив \$15,2 млрд., що на \$4 млрд. більше, ніж у 2015 р. Частка сільськогосподарської продукції в загальному експорті країни сягнула 42% (рис. 1).

Найбільше у грошовому еквіваленті було експортовано продуктів рослинного походження – на понад \$8 млрд. У тому числі експорт зернових культур становив \$6 млрд. Окрім того, у 2016 р. було поставлено за кордон готових харчових продуктів на \$2,45 млрд. та живих тварин із продуктами тваринного походження – на \$0,78 млрд.

Рис. 1. Частка продукції АПК у загальному експорті, %

Позитивне зовнішньоторговельне сальдо за товарами сільськогосподарської галузі у 2016 р. – \$11,4 млрд.

Позитивне сальдо двосторонньої аграрної торгівлі між Україною та ЄС у 2016 р. становило понад \$2,3 млрд. Зовнішньоторговельний обіг сільськогосподарської продукції між Україною та країнами ЄС за 2016 р. становив \$6 182,9 млн. [3].

Основними видами аграрної продукції, що експортується, у 2016 р. стали: олія соняшникова, сафлорова або бавовняна; кукурудза; пшениця; соєві боби; макуха, тверді відходи від вилучення рослинних жирів та олії; ячмінь; насіння свиріпи або ріпаку; сигари, сигарилли та сигарети, цигарки; м'ясо та їстівні субпродукти птиці; шоколад.

За результатами 2016 р. Україна стала світовим лідером із виробництва й експорту соняшникової олії. Сьогодні подібна тенденція зберігається. За офіційними даними, зовнішні поставки соняшникової олії у 2017 р. зросли на 27% (+\$498,3 млн.).

Розглянемо структуру експорту та імпорту аграрної продукції у 2016 р. (рис. 2).

За даними Державної служби статистики, у 2016 р. експорт товарів здійснювали в Україні 24 912 підприємств, експорт послуг – 6 671.

У рамках розвитку співробітництва між країнами ЄС, США та іншими країнами Україна продовжує налагоджувати зв'язки. Так, офіційні дані свідчать, що в 2016 р. країнами – партнерами в експорті-імпорті товарів та послуг було 211 країн.

Основним ринком збуту української сільськогосподарської продукції залишається ринок Азії, котрий дещо зменшив частку в структурі українського експорту в першому півріччі 2017 р. до 42% із 45,3% у першому півріччі 2016 р. Основними країнами – парт-

нерами з Азії у поточному році виступали Індія, Туреччина і Китай. На другому місті – країни ЄС із часткою в 31,1%, де головними партнерами є Нідерланди, Іспанія й Італія. Трійку лідерів замикають країни Африки, котрі збільшили частку на +2,5%. Основними партнерами з Африки є Єгипет, Туніс і Марокко. Також спостерігаємо незначне поживлення торгівлі з країнами СНД.

Розглянемо загальну географічну структуру експорту України (табл. 1).

Основні торговельні партнери за найбільшою часткою у торгівлі: Іспанія –15,3%, Польща – 14,3%, Нідерланди – 14%, Італія – 12,6%, Німеччина – 10,1%, Франція – 8,4%, Бельгія – 3,2%, Великобританія – 3%, Португалія – 2,7%, Румунія – 2,2%, Греція – 2%, Угорщина – 1,96%.

Розглянемо також як змінився обсяг експорту з деякими країнами (табл. 2).

У цілому ж важливо відзначити, що, незважаючи на наявні проблеми в агропромисловому комплексі, що пов'язані з низьким рівнем організації інфраструктури АПК України,

високим рівнем зношеності основних засобів, повільними темпами впровадження інновацій, обсяги аграрного виробництва зростають. Позитивне зовнішньоторговельне сальдо свідчить про ефективність політики України у сфері торгівлі, незважаючи на воєнно-політичний конфлікт на сході.

Серед позитивних чинників – збільшення експортних квот на постачання до ЄС і розширення товарної номенклатури.

Протягом 2016–2017 рр. українські експортери найбільш активно використовували безмитні тарифні квоти на вершкове масло/молочні пасти та сухе молоко.

Зокрема, у 2016 р. тарифну квоту на вершкове масло та молочні пасти використано на 46%, а на сухе молоко – на 30%. У I півріччі 2017 р. ці квоти були використані на 50% та 13,6% відповідно.

У 2017 р. розпочалося також використання безмитної квоти на молоко, вершки, згущене молоко і йогурти. Крім того, почали здійснюватися поставки молочної сироватки та сирів (до них тарифні квоти не застосовуються).

Рис. 2. Структура експорту та імпорту аграрної продукції у 2016 р.

Таблиця 1

Географічна структура експорту України, %

	I півріччя 2016 р.	I півріччя 2017 р.	Зміна (+,-)
Азія	45,3	42	-3,3
ЄС-28	30,3	31,3	1
Африка	15,6	18,1	2,5
Країни СНД	7,4	7,1	-0,3
Інші країни	1,4	1,7	0,3

Таблиця 2

Країни-лідери за динамікою зміни експорту у I півріччі 2017 р.

Країна	Зростання експорту, млн. дол.	Країна	Скорочення експорту, млн. дол.
Індія	414,1	Китай	221,0
Туреччина	212,3	Бангладеш	132,0
Нідерланди	208,3	Індонезія	76,0
Єгипет	176,5	Таїланд	58,7
Ісламська Республіка Іран	148,1	Гонконг	50,9
Бангладеш	125,8	Філіппіни	40,1
Іспанія	122,0	Німеччина	34,3
Італія	97,8	Франція	27,0
Ізраїль	97,0	Ліван	19,2
Туніс	76,4	Ефіопія	17,1

Основними споживачами української молочної продукції у 2016 р. були Польща, Нідерланди, Фінляндія.

Також суттєво були знижені квоти на деякі види рослинницької продукції. Так, для мороженої чорниці – з 12% до 0%, кавунів – з 8,8% до 0%, волоського горіха очищеного – з 5,1% до 0%. Найбільший попит в ЄС традиційно мають ягоди морожені та українські волоські горіхи.

Також відбувається динамічне зростання поставок до ЄС кавунів, свіжих ягід: чорниці, лохини, ожини, малини, плодів сушених, яблук та груш.

Найбільші споживачі продукції українського садівництва в ЄС: Польща, Франція, Італія, Нідерланди, Німеччина.

Станом на 22.09.2017 Україною вже закрито сім квот, а саме на:

- мед натуральний;
- цукор;
- крупи та борошно;
- оброблені томати;
- виноградний і яблучний соки;
- кукурудзу;
- ячмінь.

Прес-служба Мінагрополітики відзначає, що «наращування сировинного складника експорту – найпростіший шлях, але в довгостроковій перспективі менш вигідний. Якщо розглядати аграрний експорт не просто як рекорди галузі, то високорозвинений АПК повинен стати для України плацдармом, а не кінцевою метою» [2].

Водночас сьогодні одним зі шляхів збільшення економічної ефективності експорту аграрної продукції (зважаючи на його переважно сировинний характер) може стати зростання обсягів виробництва та зовніш-

ньої торгівлі сільськогосподарськими культурами, що належать до категорії нішевих (просо, сорго, горох, льон олійний, гірчиця, гречиха). Так, для сорго і проса рівень експортних цін є зіставним із цінами для пшениці, кукурудзи або ячменю, а олійний льон, гірчиця, гречка та деякі інші нішеві є значно дорожчими. Збільшення площ та освоєння технологій вирощування таких культур в економічному сенсі принесе вітчизняним аграріям як перспективу збільшення виручки, так і розширення можливостей хеджування ризиків недоотримання прибутку від традиційних олійних і зернових. Особливо великий експортний потенціал має льон олійний, що може стати серед вітчизняних агровиробників досить популярною для вирощування культурою.

Для України існують також значні перспективи збільшення експорту м'яса птиці. До 2018 р. світове виробництво м'яса птиці зростатиме в середньому на 14,1 млн. т. За останні ж шість років Україна збільшила виробництво бройлерів у 20 разів. Ця галузь інтенсивно розвивається й орієнтована на експорт.

Висновки з цього дослідження. У цілому ж можна відзначити основні тенденції у розвитку експорту аграрної продукції в Україні:

– наращування обсягів виробництва аграрної продукції забезпечили ріст обсягів експорту;

– формування та розвиток міжнародних відносин із країнами ЄС та США та деякими країнами Азії у сфері торгівлі продовжують зростати;

– позитивне зовнішньоторговельне сальдо є свідченням формування ефективної стратегії розвитку зовнішньої торгівлі та експортних операцій у тому числі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Задоя А.О. Зовнішня торгівля України: сучасні масштаби, структура і тенденції / А.О. Задоя // Академічний огляд. – 2016. – № 2(45). – С. 110–117.
2. Кулицький С. Питання трансформації української зовнішньої торгівлі на сучасному етапі / С. Кулицький [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
3. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minagro.gov.ua>.
4. П'янкова О.В. Зовнішня торгівля України: проблематика структурних змін та пріоритетів / О.В. П'янкова, О.С. Ралко // Економіка та суспільство. – 2016. – Вип. 5. – С. 65–71.
5. Сотник І. Розвиток зовнішньої торгівлі України з країнами Європейського Союзу / І. Сотник, Ю. Шафрот [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.sophus.at.ua/publ/2016_06_1_kampodilsk/.
6. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/node/7644>.